VITA

Megújulási kényszerhelyzet az agrár-felsőoktatásban

KOVÁCS JÁNOS

Kulcsszavak: agrárszféra, felsőoktatás, gazdaság, társadalom, szakember.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A társadalom helyzete gazdasági teljesítőképességén nyugszik. Ezért olyan érdekrendszer szükséges, amely minden szinten – állami irányítás, intézmény, egyén, gazdasági, társadalmi szervezetek stb. – megkívánja a konstruktív hozzáállást. Kitől várhatja az agrártársadalom a megváltó ötleteket, ha nem az egyetemektől? Ahhoz viszont, hogy a szakemberek meg tudjanak felelni a holnap elvárásainak, az egyetemi képzést már ma korszerűsíteni, nemzetközi színvonalúvá szükséges tenni. A tényleges társadalmi igényeknek megfelelő szakember-kibocsátó kapacitás és a hatékonyságot szolgáló intézményi szerkezet kialakítása indokolt. Természetesen folytatható az elnapolási gyakorlat is, csakhogy a jelen tevékenysége adottságként jelentkezik már a közeljövőben. Nem téveszthető szem elől, hogy a mindenkori gazdasági helyzetek nem sorscsapásként, vagy a véletlen ajándékaként jönnek létre. A gazda gondossága a termésben mutatkozik meg, ami vagy örömre, vagy magyarázkodásra ad okot, de mindenképpen minősít.[1]

BEVEZETÉS

Társadalmi szócsaták középpontjába került a felsőoktatás. Központi kérdésként a beiratkozók számát tekintik, aggódnak, vagy bagatellizálják jelentőségét, holott nem is ez a tényleges probléma. A valódi kérdés a hallgatók tudásszintje és általános műveltségi alapja, valamint az adott szakterületek iránti tényleges társadalmi igény milyensége. Mit kezd az egyetem félművelt, tudáshiányos, nem motivált hallgatóval, vagy a társadalom mondjuk háromszoros túlképzéssel adott szakterületeken? A jelenlegi gyakorlat kétszeresen tisztességtelen. Részint olyan képzésre is fordítódik a társadalmi erőforrás, amilyen szakemberekre valójában nincs is olyan nagy számban szükség, másrészről magával a hallgatóval szemben is az, mert reményt kelt, hogy ha adott szakterületen kiképzi magát, akkor majd állást kap, mert azt gondolhatja, „miért is ruházna be az állam az ő szellemi fejlesztésébe, ha nem akarja majd használni”? Egyik oldalról tehát részben elfolyik a képzésre fordított összeg, a másikon pedig a hallgató felesleges ötéves (újabban hároméves) erő- és időelpocsékolása történik. Főleg ez utóbbi a tragikus, részint mert nem is olyan hosszú sem az emberélet, sem a fiatalkor, hogy

[1] A **gazdálkodás** hasábjain kibontakozott több mint egyéves vita a „Gondolatok a tudomány és a felsőoktatás kérdéseiről” mutatja, hogy a szakmai közérdeklődés figyelme az agrárképzés helyzetére fókuszálódott, amely megoldásra váró kérdésekkel terhelt. Az agrárképzés sikeressége, minősége pedig nagyban befolyásolhatja az ágazat jelenét és jövőjét. Számos értékes gondolat fogalmazódott meg *Szabó Gábor, Udovecz Gábor, Nábrádi András, Mészáros Sándor, Patkós István* és más szerzők írásaiban, hasznosításuk azonban továbbra is várat magára. A jelen tanulmány a vitától függetlenül, annak hatása nélkül készült, de témáját tekintve kapcsolható a vita gondolatköréhez.

csak úgy 3-5 éveket eltékozoljanak belőle, másrészt elszalasztódik az alkalom olyan képzettség megszerzésére, amit hasznosítani is tudna a fiatal szakember.

A helyzet különösen éles az agrárképzésben, egyrészt mert az átlagosnál költségesebb képzési forma, másrészt mert maga az agrárium is átalakulóban van, tele bizonytalanságokkal. Vannak azért biztos pontok, kapaszkodók, melyek figyelembevételével előbbre lehetne jutni. A saját múltunk is és a világ is tele van használható ötletekkel, csak szem és fül kell hozzá, no meg őszinte jó szándék. Az ország, az össztársadalmi érdekek szolgálata közös ügy, de ahogy a lehetőségek nem azonosak, úgy a felelősség sem egyforma. Ide is vonatkozik a krisztusi mondás, hogy „attól, akinek sokat adtak, sokat követelnek, és akire sokat bíztak, attól többet kívánnak" (*Lukács 12,44*).

ÁLTALÁNOS GAZDASÁGI-TÁRSADALMI KÖRNYEZET ÉS AZ AGRÁRSZAKEMBEREK IRÁNTI IGÉNY ALAKULÁSA

Az agrár-felsőoktatás kitapintható nehézségekkel találja szembe magát már a közeljövőben. Csökkenő érdeklődésre számíthat, miután tovább csökken a mezőgazdasági foglalkoztatottság. A mind világosabbá váló államháztartási nehézségek az államilag finanszírozott hallgatói létszám csökkentését teszik valószínűvé, ami akár súlyozottan is jelentkezhet az agrárképzés területén – ahogy ez történt, illetőleg történik számos nyugat-európai ország életében. Előreláthatóan 2,5% körül stabilizálódik a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya, ebből következően 1%-nyi a felsőfokú végzettségűekre eső várható rész.

A közeljövőt a mérséklődő szakemberigény, ugyanakkor fokozott szakmai felkészítési követelmény kettőssége jellemzi. Egyre többe kerül a színvonalas oktatás, a szinten tartást sem lehet megoldani szétaprózott fejlesztésekkel, melyek ráadásul kevésbé hatékonyak, mint a koncentráltak. Az agrár-felsőoktatás a drágább, a nagyobb költségeket igénylők közé tartozik, ahol különösen fontos a szakmai képzés, laboratóriumi háttér, a gyakorlati elemek termelési viszonyok közötti elsajátítása. Tapasztalat, hogy már a jelenlegi gyakorlati oktatás sem elégíti ki a korszerű igényeket. Ahhoz, hogy a bolognai folyamathoz igazított képzés kialakuljon, óriási befektetések szükségesek a korszerű, EU-élmezőnyhöz közelítő szintű gyakorlati oktatás feltételeinek megteremtéséhez. Ebből következően látni való, hogy egyszerűsödik az igény oldaláról nem alátámasztott jelenlegi sokegyetemi rendszer. Erre a szakemberképzés iránti mennyiségi és minőségi igényváltozáson túl a nemzetgazdasági helyzet, az anyagi források beszűkülése önmagában is elég indok lenne.

Arra lehet számítani, hogy a közeljövő átmeneti időszakot jelent, melyben felerősödik a konkurenciaharc az egyes intézmények között. Valószínűsíthető, hogy előnykereséssel kívánják az intézmények saját túlélésüket bebiztosítani. Kormányzati paradigmaváltás és beavatkozás nélkül, spontán folyamatként hagyva súlyos árat fizet a mezőgazdaság a felsőoktatás átalakulásáért. Az elhúzódó folyamat eredménye ugyanis a szakember-utánpótlás minőségi romlása, ezzel a mezőgazdasági termelés színvonalának, nemzetközi versenyképességének csökkenése, végső soron a hazai termelők háttérbe szorulása, és a földpiac kötelező megnyitása után a tulajdonosi szerkezet jelentős megváltozása. A hazai szakembereknek alkalmazottként még saját környezetükben is meg kell majd küzdeniük az idegen konkurenciával. Másik nagy veszély a nem hátszél nélkül kialakult „diplomagyárak" megbúvó továbbélése.

Arra számítani, hogy legjelentősebb természeti erőforrásunk a föld, ezért a mezőgazdaságnak megkülönböztetett helyze-

te lesz, nem lehet. Elég összehasonlítani a GDP és a foglalkoztatás közti viszony nemzetközi trendjét, ráadásul nincs meg az a hazai ipar, amely élvezni tudná a mezőgazdasági ágazat mint piac, vagy mint alapanyag-termelő nyújtotta előnyeit, illetőleg viselni tudná az agrártámogatás terheit.

A vidék, a vidékfejlesztés kérdése alapvetően nem agrárkérdés. A mezőgazdasági foglalkoztatás már a vidéki településeken is a lakosság kisebbik részét érinti. A vidéki élet szervezésével, a vidék társadalmával való foglalkozás és ezen területek szakemberképzése túlnyúlik a mezőgazdaság területén, és valószínűleg hatékonyabban oldható meg azon egyetemeken, egyetemi egységeken belül, ahova szervesen kötődik az ilyen jellegű feladatokra történő képzés. Ez természetesen nem zárja ki, hogy önköltséges („fizetős") képzési formában nem foglalkozhatnak agrár-felsőoktatási egységek ezekkel a területekkel.

Magyarország sajátos helyzetbe hozta magát azzal, hogy felkészületlenül, a belső átstrukturálódás befejezése nélkül lett az EU teljes jogú tagja, ráadásul úgy váltott át a szocialista típusú gazdasági-politikai struktúráról a kapitalista típusú fejlődésre, hogy közben a nemzeti tulajdonban volt működő tőkéjét javarészben külföldi érdekeltségeknek adta át, ezzel tőke nélkül gondolta sikeresnek lenni az EU nemzetközi integráltságot jelentő tőkés gazdasági termelési viszonyai között. A probléma súlyosságát jól jelzik a makrogazdasági mutatók.

Az 1989-es rendszerváltozás óta immáron 19 év telt el. Az egyetemi hallgatók számára a volt keleti integráció, a KGST, valamint a szocialista típusú államstruktúra és mezőgazdasági termelés csupán meg nem élt történelem. Maga a rendszerváltozás és az azt követő időszak szakmai és társadalmi átalakulási folyamata sem tisztázódott le a társadalomban. A kiértékelés helyett sugallásokkal és társadalmi kérdések mögé bújtatott érdekérvényesítő törekvésekkel találja szembe magát a szélesebb köz, benne a felnövekvő generációk. Felborult, az egyéni – csoport – össznemzeti érdekrendszer, sőt ennek európai uniós kapcsolódása ki sem épült. Ez utóbbi a segélyvárásban ki is merült. Megfigyelés, hogy a szülők sem beszélnek gyermekeikkel kellő alapossággal a múlt tapasztalatairól. Az oktatásnak ennek megfelelően kell bánnia a múlttal, sőt a jelennel is. Az agrárfelsőoktatás feladata következésképpen, hogy adja meg a szükséges szakmai alapokat, de nyújtson kellő társadalomfejlődési ismereteket is, hogy mind a szakmai, mind a szakmapolitikai, általános agrárfejlesztési kérdésekben eligazodni tudó szakembereket képezzenek intézményei.

TERMELŐÜZEMI KÖRÜLMÉNYEK ÉS IGÉNYEK

A hazai mezőgazdasági termelés mai helyzetéről elmondható, hogy nagy számban jöttek létre nehezen boldoguló kisgazdaságok. Kisebb számban bár, de megtalálhatók a középméretű, piacra is termelni képes gazdaságok. Létrejöttek néhányszáz hektár feletti földterülettel rendelkező gazdaságok is, amelyek gyakran bérelt földterületekkel kiegészítve saját birtokukat, jelentős termelési volumenre képesek. Mindemellett maradtak meg szövetkezetek is, részben más gazdasági formává alakultan. Tény, hogy nem alakult ki a hatékonyság követelményeinek megfelelő tulajdon- és birtokszerkezet az országban.

Magyarország 2004-ben teljes jogú EU tag lett, ami a mezőgazdasági termelők számára előny és hátrány is. A termelőknek igazodniuk kell az EU-s normákhoz, a közösség országainak gyakorlatához. Felértékelődik következésképpen a tudás, az információ szerepe. Az EU vezető agrárországaira az integrációs folyamatok felerősödése a jellemző, amit át kellene venni, ha akár középtávon is versenyképesek szeretnénk lenni. A problémát élesíti, hogy egyszerre jelentkezhet nyomás az EU-15-ök

felől, akik nem akarják csökkenteni termelésüket, az újonnan csatlakozó országokat a piaci lehetőségek bővüléseként kezelik – teljes joggal –, ugyanakkor az újonnan csatlakozott 10+2 országból kiindulóan is növekvő konkurenciára számíthatunk. Potenciálisan tehát Szlovákia és Lengyelország is konkurens (erről árulkodik például a lengyel sárgarépa, burgonya, meggy stb., vagy a szlovák tojás és húskészítmények időszakos megjelenése). Románia és Bulgária csatlakozásával jelentősen romlott a magyar mezőgazdaság pozíciója az EU-n belül – a két ország többek között a primőrárak tekintetében előnyösebb helyzetben található.

Nyitott kérdés továbbá az EU viszonya a harmadik világ vonatkozásában. Amennyiben eladni akar, úgy vásárolnia is szükséges. Egyike ezen gazdaságpolitikai meggondolásoknak a cukoripari változtatás, ami mélyen, és nem előnyükre érintette a hazai cukorrépa-termelőket.

A körülmények és a feltételek megváltozásából is levezethető a cselekvési kényszer, a földkoncentráció és a szervezettség, az integráció fontossága. Különben nem biztosítható a mezőgazdasági termelés jövedelmezősége.

A korszerű technológia, az ehhez szükséges technika csak megfelelő birtoknagyságon alkalmazható. Világosan látszik, hogy a világpiacon versenyképes áru termelésének feltételeit lényegében csak a tőkeerős gazdaságok – értelmes támogatási konstrukciókkal segítve – tudják megteremteni.

A világ fejlettnek tartott mezőgazdasági termelése ipari alapokra helyezett, ahol gyakorlatilag mezőgazdasági iparról beszélhetünk. A munkák zömét korszerű gépekkel, zárt technológiai láncban végzik. Éppen a nagy termelőeszköz-szükséglet váltotta ki a mezőgazdasági szolgáltatások, az egyes munkafázisok elvégzésére szakosodó vállalkozások elterjedését. A kisgazdaságok számára mentőöv a biotermelés, de ennek a fizetőképes kereslet korlátozottsága szűk határt szab. Nagyobb kínálat esetén nem tartható a magasabb ár, így a termelés adott összkibocsátási volumen felett hamar önkizsákmányolásba fordulhat, és elszegényedési következményekkel járhat.

A gazdaságos termeléshez szükséges méret és tőkeerő nagysága kockázatossá teszi a termelési befektetéseket. Felértékelődik a tudás szerepe a mezőgazdasági termelésben, amivel biztonságosabbá tehető a termelés tervezési és kivitelezési szakasza egyaránt. Létfontosságú kérdéssé válik a biztonság és az ehhez szükséges tudás megszerzése, sőt karbantartása. A színvonalas alapképzésen túl szükség van a továbbképzési rendszer kiépítettségére is.

A mai termelési gyakorlat megkülönböztetett fontosságot tulajdonít a műszaki, technikai kérdéseknek. A kimutatások azt igazolják, hogy a mai mezőgazdasági vállalkozó vagy gazda munkaidejének 40-50%-ában – esetenként ennél többen is – a gépesítés különböző kérdéseivel foglalkozik. Megtervezi a gépparkját, kiválasztja, majd megvásárolja a szükséges gépeket, bejáratja, beállítja, majd üzemelteti azokat. Gépcsoportokat hoz létre az illesztés szigorú szabályainak betartása mellett, karbantartást, kisebb javítást végez, majd tárolja a gépeket. A műszaki kérdések kiterjednek az épületlétesítésekre és karbantartási munkákra, nem utolsósorban az informatikai és automatizálási ismeretekre, valamint az energiagazdálkodásra. A fenti műveletekhez megfelelő szakmai ismeretek szükségesek, hiszen több tízmilliós gépeket vásárolnak és üzemeltetnek a gazdaságok. A meghozott döntések több évre elosztottan határozzák meg a gazdálkodás körülményeit.

Az eredményes gazdálkodás feltétele a magas felkészültségét gyakorlatban is alkalmazni tudó szakember általánossá válása, aki a közvetlen termelési feladato-

kon túl eligazodik a nemzetközi agrártermelés kérdéseiben is. Megérti és elfogadja a vertikális és horizontális integráció célszerűségét, sőt elkerülhetetlenségét.

AZ AGRÁR-FELSŐOKTATÁS SZERKEZETÁTALAKÍTÁSI KÉRDÉSEI

Az egyetemek oldaláról általános problémaként jelentkezik nézőponti sajátosságuk, miszerint igénylik a teljes önállóságot, de ehhez a pénzt adja az állam – sarkítva „csinálhassuk, amit akarunk, a kormányzat meg fizessen, és ne kérdezze, hogy pénzét mire és hogyan költjük". A megszorító intézkedésekre a racionális változtatás helyett a „kispénz kisfoci" elvvel, általános minőségromlással válaszolnak, vagy olyan képzési formákat indítanak el, amelyhez csak részben felkészültek, a megnevezések jól kommunikálhatóak, viszont nagyon is kétséges a tényleges társadalmi igény irántuk.

Külön éllel jelentkezik a szerkezeti probléma a gyakorlati képzésben és bemutató anyagokban. Belátható, hogy korszerű gyakorlati hátteret a termelés nem tud adni az oktatásnak, a korábbi nagyüzemi bázis pedig megszűnt. Az is nyilvánvaló, hogy nem minden egyetem képes önmaga korszerű gyakorlati bázist teremteni és fenntartani, mégsem történnek helyzetjavító lépések. Joggal tehető fel a kérdés, hogy melyik intézmény zárja be önként a kapuit? Egyik sem, mert az állami irányítás feladata és kötelessége a közpénz elköltésének hatékonyságáról való gondoskodás, és a gazdasági-társadalmi tényleges igényekhez igazodó képzési rendszer és intézményi struktúra működőképes fenntartása.

Állami feladat tehát, hogy alkalmassá tegye a felsőoktatást, benne a szűkebben vett agrár-felsőoktatást az EU-s követelmények teljesítésére, hogy szerkezetében ne alakuljon ki jelentős eltérés az élen járó nemzetközi gyakorlathoz viszonyítottan, illetőleg feleljen meg a hazai gazdasági élet követelményeinek, és legyen költséghatékony.

Hogy elég-e egy vagy két agráregyetem, és melyek legyenek ezek, ez szakmai és részint politikai kérdés. Figyelembe kell venni a régiók önállósodási követelményét, ami viszont az ún. főiskolai képzéshelyek átgondolását teszi szükségessé. Szembe szükséges nézni a kérdéssel, hogy megfelel-e a korszerű követelményeknek a jelenlegi főiskolai hálózat? Az oktatás minősége, az oktatói kar összetétele, a felszereltség, a termeléssel való gyakorlat kiállja-e az összevetést mondjuk az osztrák vagy az angol gyakorlattal? Kell-e minden régióban főiskola, vagy interrégiós szemlélettel kell-e kialakítani ezt a képzési szintet? Ez is az állami irányítás állandóan halogatott, de a régióktól nem független feladata.

Mi múlik az egyetemeken? Feladatuk meghatározása, saját helyük megtalálása. Amennyiben önállóságot akarnak, egyaránt meg kell teremteniük annak szakmai és gazdasági alapjait.

Az agrár-felsőoktatási intézmények feladatai legalább négy csokorba szedhetők:

- A nappali és levelező felsőoktatási képzés folytatása.
- A továbbképzési és szaktanácsadási rendszer erősítése és általános gyakorlattá tétele.
- A kutatási tevékenység folytatása, országos jelentőségű szellemi műhely kialakítása, egyes területeken nemzetközi kisugárzással.
- Szolgáltatási feladatok ellátása, ami a mezőgazdasági gyakorlatsegítő tevékenységen (szaktanácsadási tevékenység, laboratóriumi mérési, elemzési szolgáltatások, szakmai bemutatók, technológiai fejlesztések, kutatási tapasztalatok átadása stb.) túl lakossági irányú szolgáltatásokban is megnyilvánulhat. Ilyen lehet a gyakorlati képzés termékkibocsátó kapacitásának a kihasználása (termékértékesítés, minta-

parkok, házi veteményeskertek kialakítása, lovagoltatás, egyéb szolgáltatások).

Az egyetemi önállóság kérdése is a saját bevételi forrásokról történő gondoskodás. A szakemberképzés gyakorlatszerzési oldalról jól kiegészíthető a szolgáltatási tevékenységek megszervezésével. Szokatlannak tűnhet, de a világban számos példa van rá, hogy sikeresen és eredményesen egyeztethető össze a szolgáltatás az egyetemi élettel és a képzési gyakorlattal. Ráadásul az intézmény léte, foglalkoztatási ereje is múlhat rajta. A kertészeti oktatás nem lehet hatékony korszerű üvegházak, fóliasátrak, tároló és legalább elsődleges feldolgozó egységek nélkül. Ezek működtetéséhez növényi anyagra van szükség, amelyek azután feldolgozva piaci áruértéket jelenítenek meg, amivel csökkenthetők az oktatási költségek. Hasonló a helyzet az egyes állatok tekintetében is, ahol szintén kialakíthatók a szolgáltatási területek – jól kapcsolhatók a kutatási, teljesítményvizsgálati és szaporítás-biológiai kutatások a kiegészítő gazdasági tevékenységekhez. A laboratóriumi kapacitások az oktatáson és kutatási feladatokon túl szolgáltatási feladatokkal is terhelhetők. A termelésen túl a felhasználók (feldolgozók és kereskedők), az állami ellenőrzések, hatósági feladatvégzők, különböző érdekvédelmi és társadalmi szervezetek is lehetnek megrendelők.

Az egyetemek belső szerkezetében is át lehetne tekinteni, hogy a hagyományos tanszéki rendszer nem szorul-e újításra? A képzési irányokhoz igazított intézetrendszer például előrelépést jelenthetne, egyszerűsítené a kari irányítási rendszert.

A szigorúan mezőgazdasági képzés esetében öt alapintézetbe sorolhatók a képzésorientációk, ezzel együtt az egyes tanszékek:

1. Területgazdálkodási intézet, amely magában foglalja a talajerő-gazdálkodás, a növénytermesztés és növénynemesítés, növényvédelem, a tájgazdálkodás, az ártéri gazdálkodás, a vízgazdálkodás, a terület- és természeti erőforrások mezőgazdasági hasznosításának a kérdéskörét.

2. Kertészeti intézet, amely a szabadföldi és a zárt felületű kertészet, a dísznövénytermesztés, a gyümölcs- és szőlőtermesztés, a gyógynövénytermesztés és -gyűjtés, az elsődleges termékfeldolgozás területeit foglalja magában. Nem hagyható ki a területből a biotechnológia, a nemesítés kérdésköre sem.

3. Állattenyésztési és állathigiéniai intézet – a klasszikus állattenyésztésen túl az egyetemnek foglalkoznia kell az alternatív tenyésztési lehetőségek kutatásával, oktatásával és a régióban történő terjesztésével, az állat-egészségügyi és higiéniai kérdésekkel. A haltenyésztés, a természetes élővizek halgazdálkodása, a hobbiállatok tartása, tenyésztése és nemesítése regionális szinten is jelentős feladatokat képes nyújtani. Az állattenyésztéshez kapcsolható az állatjóléti szabályoknak megfelelő tenyésztési módszerek adaptációs tevékenysége és terjesztése. A szakosodott állattartás lehet jövedelemkiegészítő, másodlagos tevékenység is, ami további lehetőséget jelent az intézeti tevékenység szempontjából.

4. Mezőgazdasági termék-feldolgozási és élelmiszerminőség-vizsgálati intézet – feladata a mezőgazdasági termeléshez köthető elsődleges élelmiszer-feldolgozási területekre történő szakemberképzés, valamint a kereskedelem, a feldolgozóipar számára a mezőgazdasági termékekkel bánni tudó szakemberek képzése, élelmiszer-higiénikusok, élelmiszer-vizsgáló laboratóriumok szakemberképzése, módszerek fejlesztése. Ezen a területen széles lehetőség nyílik a kutatásokra, a szolgáltatásokra is.

5. Agrárgazdasági- és társadalomtudományi intézet – feladata a mezőgazdaság sajátosságait figyelembe vevő közgazdászok, üzemszervezők, agrármenedzserek

és az állami-önkormányzati irányításban szükséges agrárszakemberek képzése.

Az egyes tanszékek szakmai önállóságukat megőrizve tagozódhatnak be az intézeti rendszerbe. Természetesen számos általános profilú tanszék létezik, amelyek feladata több intézeti tevékenységi területen is hasznosítható. Ilyen terület például a növényvédelem, vagy az agrárműszaki terület, melyek valamennyi területen fel kell hogy vállalják a képzésben való részvételt, magától értetődően eltérő tartalommal és mélységgel, viszont valamely intézeti egységhez csatoltan.

Alapvető fontosságú és egyben elvi jelentőségű is a párhuzamosság kiküszöbölése, a rosszul értelmezett önállósági törekvések esetleges térnyerésének megelőzése. Ennek megfelelően a szaktanszékeket kell igénybe venni az oktatásban, függetlenül attól, hogy mely intézethez tartoznak. Szakmailag a kar, sőt a centrum szintjén a mértből kifolyólag sem indokolható gyakorlatilag olyan speciális igény vagy helyzet, ahol adott szakterület művelője szigetként jelenik meg más tanszéki szervezeti keretben.

Az agrártudományi egyetemeken, illetőleg az egyetemi struktúrába centrum vagy kar formájában illeszkedő egységeknél vannak természetesen általános szolgáltatások, amelyek összegyetemi, vagy centrumszintű szervezettséget jelentenek és követelnek meg. Ilyen például a gazdasági igazgatóság, a nyelvképzés, az egyetemi sport- és szabadidős tevékenység, a továbbképzési rendszer szervezési feladatai, a PR tevékenység, a kiadványokkal és elektronikus anyagokkal való foglalkozás, a nemzetközi kapcsolatok, pályázati rendszerek figyelése, pályázati kapcsolatok kiépítése, ügyvitele stb. Külön kérdés a volt hallgatókkal és a régió agrárszakembereivel való kapcsolattartás, amely szintén összegyetemi szintű szervezeti kiépítettséget igényel.

Hibás volt az állami irányítás egyetemi kritériumokat megszabó korábbi bürokratikus meghatározása, melyre adott válaszában számos egyetem – hogy önállóságát, egyetemi rangját megtarthassa – átszervezésekkel mesterségesen alakított ki karokat. Jelenleg is számos olyan kar működik, melynek lényegét tekintve csupán intézeti szintű a jelentősége, így a keretfeltételek racionalizálása esetén jelentős egyszerűsítésen eshet át maga az egyetemi struktúra is.

Másik oldalról viszont növelni szükséges az egyetemek jövedelemtermelő képességét, ezzel együtt az ezt szolgáló intézményi részlegeket. Ilyen például a továbbképzési és szaktanácsadási tevékenység területe.

Kihasználatlanok a külföldi hallgatók képzésében rejlő lehetőségek is. Nézzük meg számos nyugat-európai ország hallgatói összetételét, milyen százalékban vannak köztük külföldiek. Mit tettek intézményeink ezen a területen? Nyilvánvalóan javítani lehetne az eredményességen.

Az egyetemi kutatás nem minden területe kapcsolódik szorosan az oktatáshoz. A nemzetközi gyakorlatban általános jelenség az egyetemen belül elkülönült kutatói tevékenység, amely viszont hatékony presztízsnövelő, egyben pedig jövedelemszerzési forrás is. A kutatói tevékenység egy része természetszerűleg alapkutatás, más területe pedig alkalmazott vagy fejlesztő tevékenység. A hazai elaprózódott termelési gyakorlatnak éppen az új ötletekre, új technológiai elemekre, gazdaságilag hasznosítható ötletekre, eljárásokra van szüksége, amit joggal várhat el az egyetemeken koncentrálódott szürkeállománytól. A kutatási eredmények termelési hasznosulása is kimutatható paraméter.

Az oktatás, habár tiltakozunk ellene, valahol gazdaságépítési tevékenység, ahol az eredményesség fokmérője a kibocsátott szakemberek minősége. Az eredményesség e téren már a felvételkor, a hallga-

tói kör kialakításakor félig el is dől, mivel a hallgatók képességei és hozott tudásszintje az egyik meghatározó tényezője a képzés eredményességének. A jelentkezések jellemzői részben ezt az értékítéletet ki is fejezik, amit módosíthat a szakterület általános társadalmi presztízse és az elérhető jövedelemszint. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy kellően vonzó tényező lehet a puhaság, a bejutáshoz és a diplomához jutáshoz vezető út bársonyossága is. Másik jelző lehet, hogy a végzett hallgatók hány százaléka talál munkát szakképesítésének megfelelően. Ez utóbbi adat viszont módot nyithat a félremagyarázásokra. A diplomagyár hivatkozik erre előszeretettel, mivel távoktatásos hallgatói eleve munkájuk mellett szereznek oklevelet, amit a statisztikákban azután lehet úgy feltüntetni, hogy a náluk végzettek nagy többsége azonnal alkalmazásba került.

Nem árt megjegyezni, hogy a tettek, nem pedig a szándékok minősítenek – ami vonatkozik az agrár-felsőoktatási helyzet javítására is!